

МАКТАБ МАТЕМАТИКА ДАРSLARIDA BO'SH O'ZLASHTIRUVCHI O'QUVCHILARNING BO'SHLIQLARINI TO'LDIRISHDA ULARNING TEMPERAMENT XUSUSIYATLARINI XISOBGA OLIB YONDASHISH

Ismatov Normurod Asatulla o'g'li, Bayzaqov Maxmud Baxodir o'g'li
JDPU Matematika o'qitish metodikasi kafedrası o'qituvchilari

Annotatsiya: ushbu maqolada maktab matematika darslarida bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilarning bo'shliqlarini to'ldirishda temperament xususiyatlaridan kelib chiqib yondashish bo'yicha metodik ko'rsatmalar va tavsiyalar berilgan. Temperamentning to'rt xil turiga mansub o'quvchilar bilan qanday ishlash bo'yicha metodik ko'rsatma berilgan hamda misol va masalalar ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: temperament, matematika, sangvinik, flegmatik, xolerik, melanxolik, matinli masala, mantiqiy masala, tasvirli masala.

Bugungi kunda matematika fanini rivojlantirish uchun turli metodlar va ta'lim texnologiyalari ishlab chiqilmoqda. Ularning barchasida bitta maqsad-matematika darslarida o'quvchilarning matematik bilim, malaka va ko'nikmalarini samarali rivojlantirishdan iboratdir. Biz ham shu maqsadda maktab matematika darslarida past o'zlashtiruvchi o'quvchilarga ularning temperament xususiyatlaridan kelib chiqqan holda o'qitish metodikasini rivojlantirishni maqsad qildik. Albatta har bir o'quvchi turli darajadagi bilim bilan bir qatorda turli darajadagi fel-atvor va turli darajadagi kayfiyatga ega hisoblanadi, ularning hammasiga bir xil topshiriq bermasdan bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilarga ularning temperament xususiyatlaridan kelib chiqqan holda yondashish zarur. Biz aynan shu muammoni yechishga harakat qilmoqdamiz!

Maktab matematika darslarida bo'sh o'zlashtirayotgan o'quvchilarning bo'shliqlarini to'ldirishda ularning temperament xususiyatlaridan kelib chiqqan holda yondashish. Bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilarni matematika faniga qiziqtirish va ularga misol va masalalar yechish orqali matematik savodxonligini oshirish. O'quvchilar temperamenti xususiyatlaridan kelib chiqqan holda misol va masalalar berish, ularga yo'nalish va yordam berish, darslarda ko'proq etibor berish, kerak bo'lganida yakka tartibda darsda va darsdan tashqari holatlarda ishlash orqali ularning bilimini boshqa sinfdosh o'quvchilarning darajasiga yetkazish!

Bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini va matematik savodxonligini oshirish. Bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilarning boshqa sinfdoshlaridan qolib ketmasligiga, fan mavzularini o'zlashtirishiga amaliy yordam berish. Mavzular ketma-ketligining uzviyligini ta'minlash. Ular bilan kerak bo'lganida yakka tartibda ishlash orqali bilim, ko'nikma va malakasini oshirish. Matematika fanini amaliy ahamiyatini tushuntirish va hayotda qo'llay olishlariga yordam berish.

Jamiyatimizda har sohada bilimli, yetuk kadrlarni chiqarish bugungi kun uchun dolzarb hisoblanadi. Yetuk kadrlar yetishishi uchun avvalo maktabda o'qitilayotgan fundamental bilimlar asos bo'lib xizmat qiladi. Maktabda o'qitilayotgan fanlarning samaradorligini oshirishimiz zarurdir.

Yaxshi o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan yanada ishlash, bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan esa ularning temperament xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ishlash zarurdir. Ayrim o'quvchilarga do'stona munosabatda bo'lsangiz, ayrimlariga qattiq qo'llik qilish zarur, ayrimlari og'irroq gaplarni ko'tarsa, ayrimlari umuman gap ko'tara olmaydi. Chunki, ular turli temperamentga ega hisoblanadilar. Shu sababli ularni fanga qiziqtirish va o'qitish dolzarb hisoblanadi.

Maktabda matematika darslari boshqa fanlarga qaraganda birmuncha qiyinroq hisoblanishi bor gap. Ushbu fanni hamma o'quvchilar ham yaxshi o'zlashtira olishmaydi, bunga sabab ularning fanga bo'lgan qiziqishlari sustligida va temperament xususiyatlaridadir. O'quvchilarning temperament xususiyatlaridan kelib chiqqan holda o'qitishni tavsiya qilamiz. Albatta, bunda o'qituvchi temperament haqida tushunchaga ega bo'lishi kerak.

Temperamentning xususiyatlari deganda, bir inson psixik faoliyati dinamikasini belgilovchi psixikaning barqaror individual xususiyatlarini tushunamiz. Bu xususiyatlar turli mazmundagi faoliyatlarda, motivlarda, maqsadlarda nisbatan o'zgarmaydi hamda temperament tiplarini xarakterlovchi tuzilishni hosil qiladi. Temperament 4 turga bo'linadi:

- Kuchli, muvozanatli, epchil tip. Serharakat tip. Sangvinik
- Kuchli, muvozanatli, inert (sustkash) tip. Og'ir, vazmin tip. Flegmatik.
- Kuchli lekin muvozanatsiz, ya'ni qo'zg'alish tormozlanishdan ustun chiqadigan qizg'in, jushqin tip. Xolerik.
- Kuchsiz tip. Melanxolik.

Matematika darslarida bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilarning temperamenti qaysi turga to'g'ri kelishini aniqlab olish zarur! Shundan keyingina ularga o'zidan kelib chiqqan holda yondashish mumkin.

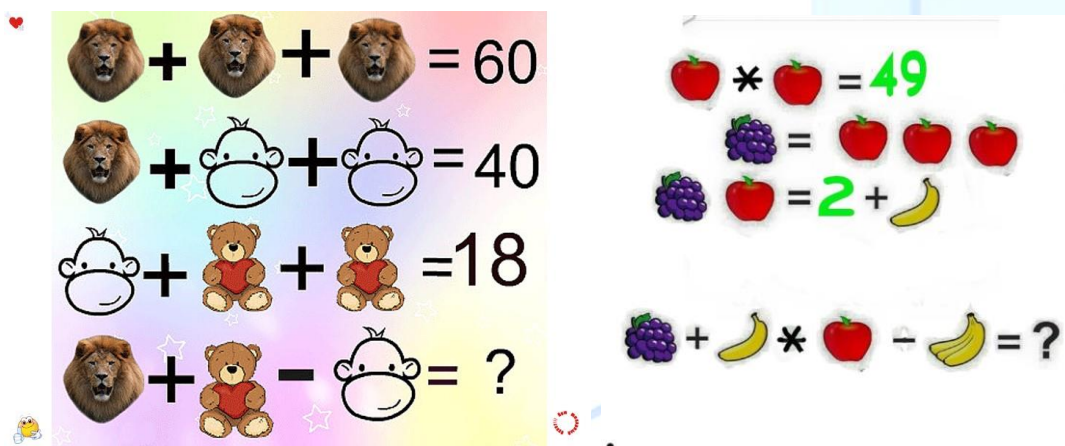
Biz quyida har bir temperament turiga mos keluvchi o'quvchilar bilan ishlash bo'yicha metodik ko'rsatma beramiz!

1) Kuchli, muvozanatli, epchil tip. Serharakat tip. (Sangvinik)-bu temperament turiga mos keladigan o'quvchilar g'ayratli va shijoatli bo'ladi. Ammo, ularning matematikani bo'sh o'zlashtirishlariga sabab g'ayrati va shijoatini boshqa narsalarga yo'naltirganligidadir. Ularga ko'proq qiyin bo'lmagan soddadan murakkabga qarab joylashgan misol va masalalar berish tavsiya qilinadi, chunki ularga tushuntirib bersangiz ko'plab masalalarni ishlab kelishadi.

Masalan: Quyidagi cheksiz davriy o'nlilik kasr ko'rinishidagi sonlarni kasr ko'rinishiga o'tgazing.

- a) 0,(4) 0,(7) 0,(8) 0,(3) 0,(1) 0,(13) 0,(37) 0,(33) 0,(77)
0,(43) 0,(55) 0,(60) 0,(80) 0,(75) 0,(36) 0,(87) 0,(24)
0,(48)
- b) 0,2(4) 0,3(1) 0,5(7) 0,9(2) 0,4(4) 0,7(1) 0,9(7) 0,2(2)
- c) 0,2(4) 0,3(1) 0,5(7) 0,9(2) 0,4(4) 0,7(1) 0,9(7) 0,2(2)
- d) 0,21(4) 0,36(2) 0,5(75) 0,7(32) 0,12(4) 0,3(51) 0,12(5)
- e) 2,1(4) 3,5(9) 5,5(5) 2,7(2) 4,12(4) 8,3(51) 2,12(5)

2) Kuchli, muvozanatli, inert (sustkash) tip. Og'ir, vazmin tip. (Flegmatik)- Ushbu temperament turiga mos keladigan o'quvchilar kamgapligi va tortinchoqligi bilan ajralib turadi. Ularga do'stlardek muomala qilish orqali ko'ngliga yo'l topish mumkin. Dars davomida doskaga ko'proq chiqarish va ko'proq e'tibor berish tavsiya qilinadi. Ularni fanga qiziqtirish uchun tasvirli masalalar berish mumkin.

3) Kuchli lekin muvozanatsiz, ya'ni qo'zg'alish tormozlanishdan ustun chiqadigan qizg'in, jushqin tip. (Xolerik)- Ushbu temperament turiga mos keladigan o'quvchilar xayollari har joyda bo'lib, darsga etibor berishmaydi, boshqalarga halaqt qilishadi. Bunday o'quvchilar odatda mantiqiy masalalar yechishni yoqtirishadi. Shu sababli, ularga dars mavzusidan kelib chiqqan holda alohida individual topshiriqlar berish orqali matematik savodxonligini rivojlantirish tavsiya qilinadi.

Masalan: Bo'rilar va quyonlar orolida. Sexrli orolda faqat bo'rilar va quyonlar yashaydi. Ular sexrli xislatlarga ega. Bo'rilar haftaning seshanba, chorshanba va payshanba kunlari faqat rost gapiradilar, qolgan kunlari esa faqat yolg'on gapiradilar. Quyonlar esa haftaning payshanba, juma va shanba kunlari faqat yolg'on, qolgan kunlari esa faqat rost gapiradi.

1. Bir kuni Afandi oroldagi daraxt soyasida dam olayotgan bo'ri va quyonga duch keldi. Ular quyidagi gaplarni aytdilar:

Bo'ri: Kechadan oldingi kun men yolg'on gapirgan edim.

Quyvon: Shu kuni men ham yolg'on gapirgan edim.

Bu voqea haftaning qaysi kuni ro'y bergan?

4) **Kuchsiz tip.** (Melanxolik)- Juda zaif o'quvchilar, ularni xafa qilishlari mumkin. Bunday o'quvchilar bilan muloqotda bo'lganda uning zaifligini hisobga olish kerak, shuning uchun u boshqalarga qaraganda ko'proq maqtovga va dalda olishga muhtoj. Ularni doskaga chiqarganda soddaroq masalalar berib ko'proq maqtash tavsiya qilinadi.

Maktab matematika darslarida a'lo va yaxshi darajada o'qiyotgan o'quvchilar bilan ishlash qiyinchilik tug'dirmaydi. Ular bilan til topishish ham juda osondir. Ammo, qoniqarsiz darajada o'qiydigan o'quvchilar bilan til topishish va ularga matematik bilimlarni berish birmuncha qiyin hisoblanishini tan olishimiz zarur. Bunga sabab ularning temperament xususiyatlaridan kelib chiqib o'qitmaganimizdadir. O'quvchilarning fe'l-atvori tez o'zgaruvchan hisoblanadi, chunki ular shunaqa yoshda. Temperament xususiyatlarini hisobga olib o'qitishda ular bilan yaqin aloqa o'rnatib, matematikadan boshqa mavzuda tez-tez suhbatlashib turish tavsiya qilinadi. Chunki, ularning temperamenti xususiyatlari o'zgargan bo'lishi katta ehtimol. Biz yuqorida taklif etgan tavsiyalarni albatta dars mavzusidan kelib chiqqan holda yondashish zarur. Masalan, "Har xil maxrajli kasrlarni qo'shish va ayirish" mavzusini o'tayotganingizda aynan shu mavzuga doir tasvirli masalalar, mantiqiy masalalar, matnli masalalar va boshqa masalalar berish zarur. Dars muqaddasdir! O'quvchi olishi kerak bo'lgan bilimlar qolib, mavzudan tashqariga chiqib ketmaslik muhimdir. Buning uchun o'qituvchi darsga bir kun oldin yaxshigina tayyorgarlik ko'rishi kerak. Zero, biz kelajak avlodlarini o'qitayabmiz bunga bor kuch quvvatimiz va mahoratimiz bilan yondashishimiz zamon talabidir!

Adabiyotlar ro'yxati

1. G'oziyev E.G. Muomala psixologiyasi. T-2001.
2. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya asoslari. T.: 1994
3. D. I. Yunusova. Matematikani o'qitishning zamonaviy texnologiyalari. Toshkent. 2010.
4. Azizhodjaeva N.N. Pedagogicheskie tehnologii i pedagogicheskoy masterstvo. - T.: TGPU im. Nizami, 2003.
5. A.Quchqorov, Sh.Ismoilov "Mantiqiy masalalar". Toshkent-2008
6. Podlasiy I.P. Pedagogika. Noviy kurs. Uchebnik dlya studentov pedagogicheskikh vuzov. - Maskva-1999.
7. B.Q.Haydarov "Matematika" 5-sinf darslik. Toshkent-2015